

habilitar una resposta que serà justa si sorgeix des de la necessitat i la urgència, les úniques demandes vàlides en un moment en el qual l'individualisme i l'acumulació de riquesa amenacen la nostra existència com a espècie. Com a contrapartida, hem d'habilitar noves formes d'experiència lligades al col·lectiu i a la preservació d'aquells espais que garanteixen la vida: «L'ètica i l'ecologia són el fonament de la disposició de la realitat» (204). És indispensable que aquests dos valors, ètica i ecologia, arrelin en la nostra societat de manera urgent, perquè només a través d'ells podem crear un discurs alternatiu al del sistema econòmic imperant i retrobar-nos així amb un concepte que ha estat fonamental en la modernitat: la utopia.

Aquest concepte apareix a *Frase variata* per tal de preguntar-se la funció actual de l'art en la societat. I és que Palol sap prou bé que l'art en la modernitat ha tingut una dimensió política transcendental i per aquesta raó no és possible de desterrar-ne la dimensió ideològica en favor d'una estètica planera i agradable. El desig d'utopia existeix, és present en la nostra societat i, en conseqüència, queda sedimentat en les obres d'art. Palol reivindica aquesta funció política de l'art i la seva dimensió utòpica, malgrat saber que ja no ens podem pensar col·lectivament des del desig utòpic, perquè la circulació de merca-

deries desactiva la imaginació utòpica. En l'art com en qualsevol altra esfera de la vida, el presentisme hi arrela i promou la satisfacció del desig immediat que es vertebra a través del consum d'estereotips i gustos que, en realitat, ens són aliens: «En l'art i el pensament es fa passar per democratització el que no és més que mercantilització» (147).

Ben mirat, no hi ha cap dubte que *Frase variata* és un assaig molt necessari en el panorama de les lletres catalanes actuals, perquè habilita noves maneres d'interpretar el present que permeten, no tan sols la revisió de la tradició literària i política d'occident, sinó també la de Catalunya en un moment d'estancament. Gràcies a l'assaig de Palol es fa palès que, si el canvi polític no va acompanyat d'un canvi cultural en les formes de representació col·lectives d'un poble, en un món en què el capitalisme ha esdevingut amo i senyor, mai s'aconseguirà res més que reeditar la «normalitat» de la resta de països del Vell Continent i reproduir les mateixes misèries que ens han dut fins aquí, perquè com bé diu l'autor: «La creació és un terreny subjectivable, i la funció inclusiva i simbòlica d'un monument literari no fa la funció representativa de l'Estat millor que l'Estat mateix» (70).

ANDREU SITJÀ I OLIVA

Francesc Miralpeix Vilamala

El Grand Tour de Josep Anton de Cabanyes i Ballester (1797-1852). Viatges i afició col·leccionista a la llum d'Europa

Edicions de la Universitat de Barcelona, 2022

El llibre escrit per Francesc Miralpeix ens convida a realitzar un viatge per alguns dels indrets que van configurar la geografia europea de finals del segle XVIII i la primera meitat del segle XIX. Des d'aquesta perspectiva, malgrat trobar-nos davant d'un producte històric, en el qual es deixa sentir el pes reposat de la tradició historiogràfica, l'obra també es pot llegir en clau cultural, perquè ens trasllada al moment de màxima efervescència d'edificació d'una identitat, l'europea, en el qual el viatge va esdevenir un dels ingredients necessaris per crear una consciència transnacional. El recorregut itinerant per una geografia desconeguda que s'obre a l'admiració dels ulls del viatger dona dimensió humanística a una obra que transita per diferents gèneres literaris, que van des de la monografia rigorosa, documentada, al llibre de viatges, en el qual s'albira el misteri de la descoberta inesperada, la troballa atzarosa que connecta amb la tradició del denominat *Grand Tour*.

Com és sabut aquesta darrera va ser una activitat elitista, reservada a les elits culturals europees, fonamentalment als aristòcrates anglesos, que en el segle XVIII va esdevenir una fita obligada en el procés de formació, cultural i moral, d'aquesta classe social i que, en termes personals, també va tenir un sentit de ritual iniciàtic, de pas de l'edat de l'adolescència a la de la maduresa. En aquest sentit, el protagonista de l'aventura viatgera, Josep Anton de Cabanyes (1797 - 1852), també comparteix el privilegi que li proporciona la seva situació econòmica i, a diferència del model fixat per la noblesa anglesa, no fa del viatge una finalitat *per se*, sinó que és un instrument necessari per assolir una finalitat pràctica. Això no treu, però, que també gaudeixi, en termes estètics, del plaer de contemplar escenaris naturals plens de bellesa i que en determinades ocasions també expressi, en un registre naturalista, proper al del caminant de Rousseau, la seva admiració i sorpresa per tot el que descobreix mentre transita cap al seu destí.

Com molt bé destaca Miralpeix, sense ser un cas insòlit, el viatge que va emprendre Cabanyes sí que cal considerar-lo com un fenomen molt poc generalitzat, fins i tot entre els grups socials dirigents catalans i espanyols de l'època. Des d'aquest punt de vista, la seva iniciativa, a més de contenir un gest de valentia, cal con-

siderar-la com una decisió precursora que va inaugurar una pràctica que, a partir del segle XIX, va esdevenir més assídua i va cristal·litzar en una experiència oberta a més persones i menys elitista; sense arribar, però, als nivells de democratització i banalitat actuals. Precisament, el que també atorga valor i singularitat al llibre de Miralpeix és la sensació que tenim d'assistir a l'evocació d'un temps perdut, gairebé únic, que, parafrasejant Proust, és recuperat per una narració literària, en aquest cas, a la manera de Julius Schlosser, artística, que es posa al servei del lector. Per fortuna, aquest exercici transcendeix el positivisme marmori dels fets històrics i ens trasllada a una època desapareguda en la qual ens submergim, de la mà d'un narrador que ens obliga a fer un esforç d'imaginació, de reconstrucció de la nostra pròpia identitat cultural i que, tanmateix, no deriva en un sentiment de nostàlgia infructuosa. Malgrat el risc que podia representar quedar atrapat en una visió acrítica i idealitzada del passat, la dimensió historicista, com una metodologia convincent que és usada amb eficàcia i intel·ligència, atès que supera el reduccionisme positivista, ens impulsa a aprofundir amb fruïció en la lectura de l'obra i neutralitza els perills d'una interpretació en clau esteticista.

Amb una prosa elegant, acurada i poc amant dels exercicis barrocs, l'autor ens transmet una visió molt

atractiva del període i del personatge estudiat. Tanmateix, el rigor, l'erudició, com a recursos metodològics en els quals fonamenta la seva manera d'acostar-nos al coneixement de l'objecte d'estudi, lluny de convertir-se en una càrrega feixuga que podria entorpir l'objectiu de convertir la lectura en una pràctica amena i encuriosida, esdevenen elements molt estimulants. La manera que té Miralpeix de llegir i interpretar els fets històrics, de construir un relat convincent, sense focs d'encenalls, ni concessions gratuïtes a la galeria, palesa una actitud de veneració per una disciplina, la història de l'art, tan sovint qüestionada i maltractada. En aquest sentit, és aquesta actitud, la d'exterioritzar una ferma convicció en les bondats de l'activitat professional que desenvolupa, la que acaba permeabilitzant tota la seva obra i la que més contribueix a atorgar-li una autenticitat gens impostada. L'historiador ens fa partícips, sense derivar en un exercici sentimental, d'una formació molt sòlida, un bagatge basat en el coneixement de les fonts, en les lectures ben païdes i, el que és més important, ben sedimentades. La seva veu acompanya el viatger, Cabanyes, al llarg del seu recorregut per una Europa que es desvetlla com un escenari ple d'encants, d'emocions, de novetats, que desencadena, però, en el protagonista una resposta emotiva molt eixuta, fruit d'una educació i

una cosmovisió en la qual predomina la decantació per la visió pragmàtica de l'existència. A mig camí entre el dietari i el llibre de viatges, l'autor ha estat capaç de transmetre'ns la veracitat de l'experiència viscuda per una persona culta —tal com es desprèn de l'anàlisi d'una biblioteca ben nodrida— i que gaudeix d'una situació de privilegi, la que li proporciona la seva condició benestant.

El recorregut per bona part del territori europeu és una argument cabdal, però no l'únic d'un llibre que també inclou un brillant estat de la qüestió sobre el context historico-artístic de la Vilanova i la Geltrú de l'època. Un entorn que serveix a Miralpeix com a pretext per realitzar algunes propostes atributives, pel que fa a l'autoria d'algunes de les produccions artístiques d'aquella època, en les quals es manifesta més la seva vinculació amb aquella disciplina que li proporciona les eines per interpretar el passat, per endinsar-se en un període, el de la Catalunya artística tardobarroca, del qual ha esdevingut un dels especialistes més conspicus, però sense incórrer en l'arrogància

intel·lectual o en la vanitat narcisista a la qual ens tenen acostumats alguns dels representants de la intel·ligència catalana, com un defecte consubstancial a la condició humana.

Per acabar voldria dedicar un paràgraf a cantar les excel·lències de la col·lecció «Memoria Artium», que ha possibilitat l'aparició del llibre comentat i que en el seu temps de llarga vida ha mostrat els resultats d'una activitat fecunda, basada en el principi de la sinergia i la complicitat compartida per les diferents institucions culturals que participen en un projecte comú destinat a difondre els estudis sobre la història de l'art com una disciplina humanística i científica que, malgrat les dificultats, segueix mantenint un gran vigor i una sorprenent vitalitat. Amb una acurada edició, la proposta, després d'una dilatada trajectòria, ha obtingut un alt reconeixement social, perquè ha sabut construir una eina força competitiva en un mercat cultural, en el qual l'espai dedicat als llibres d'art ha anat fent-se cada cop més petit, gairebé invisible.

FRANCESC QUÍLEZ CORELLA